

Citation:

J. Donner, Levensbericht J.E. van Dievoet, in:
Jaarboek, 1967-1968, Amsterdam, pp. 355-361

Herdenking van

EMILE VAN DIEVOET

(10 juni 1886 — 24 juni 1967)

DOOR

J. DONNER

Op 24 juni van het vorige jaar, juist 14 dagen na het bereiken van de 81-jarige leeftijd, overleed te Leuven prof. mr. dr. E. van Dievoet, een man, die op verschillend maar met name op rechtsgeleerd terrein gedurende lange jaren in België en dan in het bijzonder in Vlaanderen een bij uitstek belangrijke plaats heeft ingenomen, en in de betrekkingen tussen Nederland en België een zeer betekende rol heeft gespeeld.

Josse Emile van Dievoet — zijn eerste voornaam placht hij in de publiciteit niet te bezigen — werd op 10 juni 1886 te Sint Katharina — Lombeek in het arrondissement Brussel geboren. Hij was de vierde in een gezin van zes kinderen. Na in zijn geboorteplaats de lagere school en in Mechelen het Klein-Seminarie te hebben doorlopen, ging hij te Leuven — sindsdien tot zijn dood het centrum van zijn bestaan — studeren en verwierf daar in 1912 het doctoraat in de rechten en in 1913 dat in de politieke en sociale wetenschappen.

Daartoe door de Regering als laureaat voor de rijksbeurzen in staat gesteld, verruimde hij zijn blik door vrije studies in de rechtsgeleerdheid te Parijs, Heidelberg en Bern. Hij liet zich in 1912 inschrijven als advocaat, wat hij naar Belgische zede ondanks de verdere wisselingen in zijn loopbaan tot 1961 is gebleven. In 1918 trad hij op als docent in de rechtsgeleerdheid aan de Leuvense Universiteit; reeds in 1919 werd hij aan die Universiteit gewoon hoogleraar, welk ambt hij tot 1954 bleef bekleden.

In datzelfde jaar (1919) werd hij daarnaast in de Kamer van Volksvertegenwoordigers gekozen; hij nam tot zijn aftreden in 1936 in die Kamer een grote plaats in — in het zittingsjaar 1930/1931 was hij onder-voorzitter — en trad bij de behandeling van belangrijke wetsontwerpen als rapporteur zeer op de voorgrond. Gedurende het zittingsjaar 1931/1932 was hij Minister van Landbouw en in 1939 voor korte tijd Minister van Justitie.

Zijn Ministerschap van Landbouw vindt zijn verklaring in de grote belangstelling voor agrarische zaken, die hij van zijn jeugd af had betoond. Reeds in 1905 werd hij actief medewerker aan de Belgische Boerenbond; in het bestuur van die Bond had hij lange jaren — tot 1964 — zitting.

Zijn leeropdracht aan de Universiteit omvatte dan ook mede de landbouw-economie. In het bijzonder ging — naast de pacht — zijn interesse uit naar het verzekeringswezen. Van 1929 af had hij tot 1963 zitting in de Raad van Beheer van de Assurantie van de Belgische Boerenbond, waarvan hij van 1942-1963 voorzitter was.

Het contact, dat aldus in zijn persoon tussen Universiteit en Boerenorganisaties was gelegd, heeft een opmerkelijk resultaat gehad. Op zijn initiatief werd door samenwerking van Universiteit en Assurantie van de Boerenbond een Internationale Verzekeringsbibliotheek gesticht, welke 9000 boekdelen bevatte, en die toegankelijk werd gemaakt door een door Van Dievoet in 1954 uitgegeven tweetalige Systematische Catalogus, een omvangrijk werk van XV + 447 bladzijden.

Daartoe beperkte zich echter zijn aanraking met het verzekeringswezen niet. Van de Regering van België ontving hij in de dertiger jaren een opdracht om als Koninklijk Commissaris hervormingsvoorstellen te doen met betrekking tot het verzekeringswezen, en als vrucht van zijn op grote kennis en ervaring steunend inzicht bood hij de Regering in 1938 een rapport in twee delen aan, het eerste deel (361 blz.) bevattend de economische en sociale gegevens, het tweede deel (356 blz.) het bestaande recht en de voorgestelde hervormingen.

Zijn voorstellen zijn — het lot van zovele rapporten — niet in die vorm tot positief recht geworden, maar de inhoud van de rapporten heeft op recht en praktijk grote invloed geoefend en is nog steeds een vraagbaak.

Ook op het terrein van de pacht heeft hij, in het bijzonder rond de dertiger crisisjaren, zowel in schriftuur als in parlementaire werkzaamheid een belangrijke rol gespeeld.

En hoe breed zijn sociale belangstelling was, blijkt daaruit, dat hij ook op het gebied van het gevangeniswezen, zowel in de praktijk als lid en voorzitter van de Hoge Raad der Gevangenen (1926-1948) en van de bestuurscommissie voor de gevangenen te Leuven, als door deelneming aan de beraadslagingen over voorzieningen te dezen, onder meer ook op internationale conferenties, zich deed gelden.

Maar, hoe belangrijk al het vorenstaande moge zijn, het zijn andere facetten in zijn optreden, welke hem voor Nederland gedurende lange jaren de meest op de voorgrond tredende Belgische jurist hebben gemaakt. Onverpoosd is hij bezig geweest om voor het Nederlands in het Belgische rechtsleven de gelijkwaardige plaats te verkrijgen, waarop het aanspraak mocht maken. En daarnaast was zijn leven gericht op de bevordering van het contact van het rechtsleven van België en Nederland te beiderlei nutte.

Wat de plaats van de Nederlandse taal in het rechtsleven betreft, heeft hij voor de gelijkgerechtigdheid van het Frans en het Nederlands — hij sprak nooit van het „Vlaams”, gelijk hij dan ook zelf het Nederlands hanteerde op een wijze, welke geheel vrij was van het idioom, het-

welk wij van Vlaamse schrijvers en sprekers gewend zijn — zich rusteloos ingezet.

De situatie te dezen was, dat tot 1898 de wetten en besluiten alleen in het frans werden afgekondigd; daarnaast werd dan wel een „traduction flamande” vervaardigd „pour les communes où l'on parle cette langue”, maar deze werden slechts opgenomen in een „recueil special”. En alleen de franse tekst was „officieel” en dus bindend. Maar in 1898 kwam de z.g. gelijkheidswet tot stand, die bepaalt, dat de wetten in het Nederlands en in het Frans worden „gestemd, bekrachtigd, afgekondigd en bekend gemaakt”. Twistvragen, gegrond op verschil van de teksten, worden — zo luidt de wet verder — beslist naar de wil van de wetgever, die bepaald wordt volgens de gewone interpretatieregelen, zonder voorrang van de ene tekst op de andere.

Daarmede was een lange en harde strijd beslist. Maar deze wet werkte slechts voor het toekomstige, zodat ten aanzien van alle wetgevende voorzieningen van vóór die datum — waaronder de Constitutie en de Wetboeken — de situatie niet werd gewijzigd.

Van Dievoet's streven werd er op gericht ook voor die vroegere legislatie de gelijkgerichtigheid van het Nederlands en het Frans te verkrijgen. Echter eerst in 1923 werd door de Regering een Commissie ingesteld met de opdracht een officiële Vlaamse — Van Dievoet verbeterde: Nederlandse — vertaling op te maken van de Grondwet, de wetboeken en de voornaamste wetten en besluiten van vóór de wet van 18 april 1898.

Van Dievoet werd van die Commissie lid en sinds 1932 voorzitter. Hij deed in die Commissie in het bijzonder voor het Burgerlijk Wetboek groot werk. Hij schakelde daarbij — teneinde een zo groot mogelijke overeenstemming met de tekst van het Nederlandse Burgerlijke Wetboek te verkrijgen — ook Nederlandse juristen in. Zelf had ik het voorrecht, met Meyers en Scholten, hem daarin bij te staan, en zo zijn grondige aanpak van de materie hogelijk te leren waarderen.

Intussen werd op deze wijze, omdat de herziene teksten slechts bij Koninklijk Besluit werden afgekondigd, niet bereikt, dat de nieuwe Nederlandse teksten gelijke rechtskracht als de Franse teksten verkregen. Daarvoor toch werd de vaststelling van nieuwe teksten door de wetgever zelf — wat de Constitutie betreft de constitutionele wetgever — vereist. Zo ver kwam men eerst van 1954 af, toen, nadat in 1953 de instelling van een Centrale Commissie voor de Nederlandse rechtstaal en bestuurstaal in België was ingesteld, een Commissie in het leven geroepen werd, belast met de voorbereiding van de Nederlandse tekst van de Grondwet, de wetboeken en de voornaamste wetten en besluiten. Van beide Commissies werd Van Dievoet voorzitter; hij is dit tot 1967 gebleven; de waardering voor zijn arbeid te dezen bleek uit zijn benoeming bij K.B. van 10 maart 1967 tot ere-voorzitter van de laatstgenoemde Commissie.

Van de — men kan wel zeggen gigantische — arbeid in dit opzicht krijgt men een indruk uit een in de Mededelingen van de Koninklijke Vlaamse Academie voor Wetenschappen, Letteren en Schone Kunsten van 1964 onder no. 5 opgenomen voordracht van Van Dievoet over „de Nederlandse tekst van de Belgische Wetboeken”, waarin hij rekenschap geeft van de arbeid met betrekking tot het Burgerlijk Wetboek, waarvan bij wet van 30 december 1961 een nieuwe tekst, die nu dezelfde rechtskracht verkreeg als de franse, was vastgesteld.

Opmerkelijk is daarbij, dat hij enerzijds een open oog heeft voor de wenselijkheid in de rechtstaal het Nederlandse voorbeeld te volgen, maar toch anderzijds de „verbastering”, die hij in de Nederlandse rechtstaal aan de hand van het Rechtsgeleerd Handwoordenboek van Fockema Andreae constateert, zonder in purisme te vervallen heeft willen vermijden. En ook — maar dit betreft meer de Constitutie en de Staats- en administratieve wetten — wijst hij aan, dat de verschillendheid van het recht zich mede in de rechtstaal moet weerspiegelen, waarbij hij dan opmerkt, dat de invloed van de Franse revolutie in het Noorden minder groot is geweest dan in België, zodat, terwijl de oude benamingen als de Staten-Generaal, de Hoge Raad, de Provinciale Staten, de Rekenkamer in Nederland zijn blijven gelden, voor de overeenkomstige instellingen in België aan die van het Parlement, het Hof van Cassatie, de Provincieraad, het Rekenhof, de voorkeur moet worden gegeven. Ook in de in België gangbare terminologie „een begroting stemmen” „een wet stemmen” ziet hij voor de functie van het Parlement een nuance tegenover de in Nederland gangbare termen, welke uit het meer monarchaal element in de Nederlandse constitutie zouden zijn te verklaren. En met kennelijk welgevallen — hij wijdde daaraan in het Jaarboek IX van het Vlaamse Rechtsgenootschap een speciaal artikel — vermeldt hij ook, dat voor de vertaling van de aanhef van de wetten van de franse tekst „A tous présents et à venir Salut!”, tot dusverre in het Nederlands „Aan allen, tegenwoordigen en toekomstenden, Heil!”, een aan de vroegere Vlaamse praktijk equivalente vertaling is gevonden, nl. „Aan allen die nu zijn en hierna wezen zullen, Onze Groet”. Een aanhef, die het tegenover het te onzent gebruikelijke: „Allen, die deze zullen zien of horen lezen, salut!” — zeker niet slecht doet!

Deed hij zich aldus kennen als een man, die een zo nauw mogelijke aansluiting aan de Nederlandse rechtstaal zocht, doch daarbij de in de werkelijkheid bestaande verschillen niet over het hoofd zag, eenzelfde evenwichtigheid beheerste ook zijn onverpoosd streven om op rechtsgebied tot zo groot mogelijke samenwerking met Nederland te komen. Hij legde voor die samenwerking, met name dan op het gebied van het burgerlijk recht, een zeer opmerkelijke grondslag in een boek, dat hij tijdens de oorlog in 1943 deed verschijnen over „Het Burgerlijk Recht in België en in Nederland van 1800 tot 1940”. In dit boek worden de

ontwikkeling van de wetgeving, de rechtsleer, de gewoonten en de rechtspraak in beide landen met een verbluffende kennis van zaken naast elkaar gesteld. Men zegt niet te veel wanneer men stelt, dat een zo grondige samenvattende behandeling van de ontwikkeling in wetgeving, rechtsleer en rechtspraak in Nederland, als in dit boek naast die in België wordt gegeven, in onze eigen literatuur haar weerga niet kent.

Van de conclusies, waartoe zijn studie op dit gebied hem leidde met betrekking tot de praktische mogelijkheid van eenmaking van het Nederlandse en het Belgische privaatrecht, heeft hij nadien rekenschap gegeven in een voordracht, welke hij in de jaren 1947 en 1948 aan de Universiteiten te Amsterdam en te Utrecht heeft gehouden, welke voordracht eerst na zijn dood door de goede zorgen van zijn zoon, Prof. G. van Dievoet, in het Rechtskundig Weekblad van 8 oktober 1967 is gepubliceerd. Kenmerkend is, bij alle geestdrift, welke hij ook in eigen werkzaamheid voor de samenwerking steeds heeft betoond, de nuchterheid, door grondige kennis van zaken gevoed, waarmee hij zijn standpunt bepaalt. Uitgangspunt is ook hier — hij had dat ook in zijn werk met betrekking tot een nieuwe wettelijke regeling van het Verzekeringswezen betoond, toen hij aan de juridische behandeling deed voorafgaan een zeer uitgebreide vaststelling van de feitelijke omstandigheden op dit gebied — dat de economische en sociale kenmerken van onze beide landen en volken in ogenschouw moeten worden genomen, omdat het recht er is voor een bepaalde maatschappij in een bepaalde tijd. En zijn conclusie is dan, dat wij globaal genomen als zeker kunnen beschouwen, dat het economische en sociale leven in onze beide landen een voldoende gelijkenis vertoont om op velerlei gebied een recht te vergen, dat wat zijn sociologische bouwstoffen betreft, niet verschillend behoeft te zijn.

Met dit uitgangspunt komt hij dan tot de vraag: wat leren ons de bestaande wetgeving, jurisprudentie en rechtspraktijk, beschouwd als elementen van recht of als mogelijke hinderpalen op de weg naar eenheid van recht? Voor de wetgeving is zijn conclusie, dat voor toenadering en uniform recht ruime mogelijkheden bestaan, maar aan een „hereniging” voor het gehele burgerlijke recht nauwelijks nog valt te denken. In de jurisprudentie van beide landen ziet hij geen grote hinderpaal; bepaalde verschillen zijn door de meest recente rechtspraak reeds opgeheven; andere blijken geen onoverkomelijke moeilijkheden op te leveren. In dit verband noemt hij de wenselijkheid — waaraan sindsdien reeds in een Verdrag gestalte is gegeven — van een Hoogste Gerechtshof voor het privaatrecht van onze beide landen met betrekking tot wat aan gemeenschappelijk burgerlijk recht zal zijn te verwezenlijken.

Bijzondere aandacht geeft hij ook aan het recht, zoals het langs de weg van private regelingen met name op het gebied van handel en bedrijf in beide landen tot ontwikkeling is gekomen, en met betrekking waartoe, naarmate onze landen een economisch geheel gaan vormen, gelijkheid van bijzonder belang is.

Zo wil hij de krachten concentreren niet op een eenheid over de gehele linie, maar op die onderwerpen, waar de verschillen het geringst en de belangen het grootst zijn. Daar ziet hij dan nog psychologische weerstanden genoeg: een jurist is bij essentie conservatief en voor België geldt dan nog de bijzondere moeilijkheid, dat zij in haar wetgeving en praktijk leunt tegen een groot land, tevens een land van grote juristen. Daarom zullen wij, ieder voor zich, een grote inspanning hebben te doen om ons op een geheel nieuw standpunt te plaatsen, internationaal te denken en internationaal te voelen, bezielde met een geest van grote bereidwilligheid om elkander te begrijpen.

Aan die inspanning heeft Van Dievoet zich ten volle gegeven. Bleek reeds vóór de oorlog, hoe hij daartoe met Nederland samenwerking zocht, dadelijk na de oorlog gaf hij daaraan vorm door met Meijers te komen tot de oprichting van een Vereniging voor de vergelijkende studie van het recht van België en Nederland.

Van de Belgische Sectie daarvan was hij tot 1961 de bezielde en bezielende voorzitter. Hij had een groot aandeel in het werk van de Vereniging, welke in periodieke vergaderingen bepaalde onderwerpen aan de orde stelt, welke dan van Nederlandse en Belgische zijde worden belicht. Voor de verwezenlijking van de resultaten van deze vergaderingen was van groot belang, dat, reeds in het jaar na de oprichting van de Vereniging, van Regeringswege een commissie voor eenmaking van het recht werd ingesteld, waarin naast vertegenwoordigers van Nederland en België ook representanten van Luxemburg werden opgenomen, en van welke commissie Van Dievoet tot 1951 het presidium en daarna nog tot 1961 het lidmaatschap bekleedde.

De samenwerking van Vereniging en Commissie is niet zonder resultaat gebleven, al is wel bevestigd de kijk van Van Dievoet, dat het hier moeizaam werk betreft.

Er is een ontwerp voor een eenvormige wet betreffende het internationaal privaatrecht, hetwelk nog steeds in overweging is, maar er zijn toch ook reeds Verdragen als b.v. betreffende de verplichte aansprakelijkheidsverzekering inzake motorrijtuigen en een Benelux-Gerechthof. De Regeringscommissie werkt thans onder de auspiciën van de Raadgevende Interparlementaire Beneluxraad, welke hier stuwend optreedt.

Ook op breder terrein heeft Van Dievoet zijn aandeel gehad in de samenwerking tussen beide landen: was hij reeds vanaf 1930 lid van de technische commissie voorzien bij de Belgisch-Nederlandse overeenkomst tot doel hebbend de intellectuele betrekkingen tussen België en Nederland te versterken, na de totstandkoming in 1946 van het Belgisch-Nederlands Cultureel Akkoord werd hij van de Commissie tot uitvoering van dat Akkoord lid, een lidmaatschap dat hij tot 1956 heeft bekleed, en waarin hij naar het getuigenis van ons mede-lid Sassen, die met hem van die Commissie deel uitmaakte, een grote kracht is geweest.

Zo kunnen wij hier terugzien op een bij uitstek werkzaam en rijk leven. Aan waardering heeft het hem daarbij niet ontbroken. De Belgische Regering verleende hem de hoogste onderscheidingen en deze vonden haar bekroning daarin, dat hij kort vóór zijn overlijden bij K.B. van 17 maart 1967 in de adelstand werd verheven, met verlening van de persoonlijke titel van „baron”. Ook Nederland is niet achtergebleven in erkenning van de grote verdiensten, welke hij ook voor ons land heeft gehad: van onze Akademie werd hij in 1946 buitenlands lid; reeds in 1936 werd hem door de Universiteit van Utrecht het ere-doctoraat verleend, hetwelk daarna in 1949 ook de Katholieke Universiteit van Nijmegen hem toekende. De Regering benoemde hem in 1934 tot Groot-Officier in de orde van Oranje Nassau.

Viel tot dusver de nadruk op zijn rusteloze werkzaamheid, deze is, ook in haar vrucht, niet los te maken van zijn persoonlijkheid; hij was, ondanks alle hem ten deel vallende roem, gebleven een eenvoudig man van grote beminnelijkheid; hij legde zich niet op, maar vond juist daardoor te meer ingang; hij stond open voor een ieder en zette zich gaarne voor een ander in; hij vond zijn voldoening in het zich overgeven aan hetgeen hij als zijn taak zag.

België heeft bij zijn heengaan getreurd en van een onvervangbaar verlies gesproken. In Nederland had hij in het rechtskundig verkeer met België een plaats als geen ander. Hij was een groot vriend van Nederland. Velen ook hier in Nederland blijven hem in diepe eerbied en genegenheid gedenken.